

POSTAVENIE POĽNOHOSPODÁRSTVA V EKONOMIKE SR¹

POSITION OF THE AGRICULTURE WITHIN THE SLOVAK ECONOMY

Mariana Bujňáková

ABSTRACT

Agricultural sector is on the history crossway, what evokes a necessity of adaptation onto changing conditions, adaptation on the single european market, creation of the competitive environment and openness to the world. Proponed paper deals with an issue of the present position of the slovak agriculture within the national economy.

KEY WORDS

Agriculture. National economy. Slovak republic.

ÚVOD

Poľnohospodárstvo je jedným z najstarších výrobných odvetví. Ekonomická a spoločenská priorita poľnohospodárstva vyplýva z jeho nezastupiteľnosti pri obhospodarovaní nášho najväčšieho bohatstva, ktorým je poľnohospodárska pôda a s ňou súvisiace prírodné prostredie a najmä pri tvorbe a zabezpečovaní výživy obyvateľstva. Poľnohospodársky sektor Slovenska stojí na dejinnej križovatke, ktorá vyvoláva potrebu prispôbovania neustále sa meniacim podmienkam, adaptácie na jednotnom európskom trhu, vytvorenia konkurenčného prostredia, otvorenia sa svetu a prostredníctvom podnikovej štruktúry založenej na kompetentnom podnikovom manažmente, razantného zvýšenia ekonomickej efektívnosti výroby a ponuky poľnohospodárskych produktov. Problematikou postavenia poľnohospodárstva sa zaoberajú Szabo-Jankelová /2008/, Belanová-Stašáková /2008/ a iní autori. Niektoré z ich poznatkov boli použité pri vypracovaní predkladaného príspevku.

¹ Príspevok vznikol ako súčasť riešenia grantového projektu VEGA 1/0403/09.

MATERIÁL A METÓDA

Cieľom príspevku je poukázať na postavenie poľnohospodárstva v rámci ekonomiky SR na základe analýzy a porovnania teoretických a praktických výsledkov, ktoré sa získali z dostupných zdrojov a výskumnej činnosti.

V príspevku sú použité vedecko-poznávacie metódy, t.j. analýza problematiky, syntéza získaných informácií a dedukcia.

Článok svojím obsahom nadväzuje na riešenie grantového projektu **VEGA 1/0403/09: Analýza základných ekonomických faktorov a ich využitie pri reštrukturalizácii poľnohospodárstva a zabezpečení trvalo udržateľného rozvoja Slovenska.**

DOSIAHNUTÉ VÝSLEDKY A DISKUSIA

Vývoj poľnohospodárstva vo vzťahu k národnému hospodárstvu bol v rokoch 2004-2007 rozdielny. Ak berieme do úvahy celý agrokomplex, vrátane služieb a spracovateľských a na poľnohospodárstve participujúcich odvetví, ide s 15-percentným podielom na HDP a 17-percentným podielom na zamestnanosti o najsilnejšie odvetvie hospodárstva (z Prognózy a vízie slovenského pôdohospodárstva 2007). Podľa základných makroekonomických ukazovateľov národného hospodárstva, sa podiel poľnohospodárstva na tvorbe hrubého domáceho produktu (HDP) mierne zvyšoval. Poľnohospodárstvo nezvyšovalo lineárne svoj podiel na HDP vo všetkých rokoch od vstupu, pretože časť efektu pridanej hodnoty sa koncentrovala aj do nadväzujúcich odvetví. Poľnohospodárstvo v rokoch 2004–2007 bolo charakteristické poklesom počtu zamestnancov a pretrvávajúcou mzdovou disparitou voči národnému hospodárstvu, poklesom poľnohospodárskej produkcie, nárastom hmotného a nehmotného majetku a investícií, pretrvávajúcou medziročnou a regionálnou diferenciáciou vo výsledkoch hospodárenia. Štatisticky vykazovaný podiel na celkovej zamestnanosti v hospodárstve SR sa znížil z 5,4 v roku 2003 na 4,1 percenta v roku 2007. Priemerná mzda v poľnohospodárstve – aj keď sa medziročne zvýšila – dosahovala v roku 2007 len 72,6 percenta priemernej mzdy národného hospodárstva. Číže mzdy v ostatných odvetviach národného hospodárstva rástli rýchlejšie, ako v poľnohospodárstve. [5]

Ekonomika Slovenska rástla v roku 2008 rýchlejšie ako ekonomika poľnohospodárstva, čo sa odrazilo v poklese podielu poľnohospodárstva na rozhodujúcich ukazovateľoch národného hospodárstva – hrubej pridanej hodnote, medzispotrebe a zamestnanosti.

Výkonnosť slovenskej ekonomiky v roku 2008 sa zvýšila, ale dynamika rastu HDP sa prvýkrát od roku 2004 spomalila. Rástla však rýchlejšie ako ekonomika pôdohospodárstva, čím sa

znížil podiel pôdohospodárstva na národnej ekonomike takmer vo všetkých rozhodujúcich ukazovateľoch, okrem tvorby hrubého fixného kapitálu a priemernej mzdy.

Podľa údajov Štatistického úradu SR účasť pôdohospodárstva (poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov) na ekonomike SR v roku 2008 (v b.c.) klesla pri pridanej hodnote, hrubej produkcii a vzrástla pri tvorbe hrubého fixného kapitálu. Pridaná hodnota v stálych cenách v pôdohospodárstve rástla pomalšie (o 6,6 %) ako v hospodárstve SR (7,2 %), čo spôsobilo zníženie účasti pôdohospodárstva na pridanej hodnote SR o 0,13 p. b. (v b.c.) Druhý rok pokračoval rýchlejší rast priemernej nominálnej mesačnej mzdy v poľnohospodárstve (9,5 %) v porovnaní s priemernou mzdou v národnej ekonomike SR (8,1 %). Tvorba hrubého fixného kapitálu v bežných cenách sa v pôdohospodárstve zvýšila (58,6 %) výrazne rýchlejšie ako v hospodárstve SR (8,8 %).

Tendencie vývoja základných makroekonomických ukazovateľov odvetvia pôdohospodárstva a hospodárstva SR sa odrazili na medziročných zmenách v postavení pôdohospodárstva v ekonomike SR tým, že pôdohospodárstvo v roku 2008 medziročne:

- zvýšilo podiel na tvorbe hrubého fixného kapitálu (b.c.) a druhý rok po sebe na priemernej mzde ekonomiky SR,
- znížilo podiel (resp. pokračovalo znížením podielu) na pridanej hodnote, medzispotrebe a zamestnanosti hospodárstva SR,
- pokračovalo v dlhodobom znižovaní podielu na hrubej produkcii (b.c.) v ekonomike SR.

Z medziročných zmien účasti potravinárstva (výroba potravín, nápojov a tabakových výrobkov) na základných ukazovateľoch ekonomiky SR vyplýva, že potravinárstvo v roku 2008 medziročne:

- po poklese v roku 2007 zvýšilo podiel na pridanej hodnote, čím sa zastavil dlhodobý pokles podielu na hrubej produkcii (b.c.) v ekonomike SR, a to prvýkrát od roku 2002.
- zvýšilo podiel na medzispotrebe (b.c.) hospodárstva SR, čím sa prerušil jeho pokles trvajúci od roku 2003,
- zvýšilo podiel na celkovej zamestnanosti v hospodárstve SR, a tým zastavil jej pokles pretrvávajúci od roku 2001,
- znížilo podiel na tvorbe hrubého fixného kapitálu a pokračovalo v znižovaní pomeru k priemernej mzde ekonomiky SR.

Záporné saldo v zahraničnoobchodnej výmene sa zvýšilo ako pri poľnohospodársko-potravinárskych výrobkoch (3,8 mld. Sk), tak v ekonomike SR (0,12 mld. Sk). [3]

Tabuľka 1: Podiel pôdohospodárstva a potravinárstva na základných ukazovateľoch národnej Ekonomiky v rokoch 2007-2008

Ukazovateľ	Podiel v %		Rozdiel 2008-2007
	2007	2008	
Podiel pôdohospodárstva na:			
- pridanej hodnote (s. c.) ¹⁾	5,15	5,12	-0,03
- pridanej hodnote (b. c.) ¹⁾	3,55	3,42	-0,13
- hrubej produkcii (b. c.) ¹⁾	3,06	2,78	-0,28
- medzispotrebe (b. c.) ¹⁾	2,75	2,37	-0,38
- tvorba hrubého fixného kapitálu (b. c.) ¹⁾	2,49	3,64	1,15
- zamestnanosti ^{1) *}	4,11	3,95	-0,16
- priemernej mzde ^{1) **}	74,97	75,92	0,95
Podiel výroby potravín, nápojov a tabaku			
- pridanej hodnote (s. c.) ¹⁾	4,11	4,31	0,20
- pridanej hodnote (b. c.) ¹⁾	1,84	2,00	0,16
- hrubej produkcii (b. c.) ¹⁾	2,62	2,80	0,18
- medzispotrebe (b. c.) ¹⁾	3,13	3,31	0,18
- tvorbe hrubého fixného kapitálu (b. c.) ¹⁾	2,78	2,37	-0,41
- zamestnanosti ²⁾	2,57	2,60	0,03
- priemernej mzde ^{2) **}	89,08	87,90	-1,18
Podiel zahraničného agropotravinárskeho obchodu na:			
- vývoze ³⁾	3,92	3,94	0,02
- dovoze ³⁾	5,57	5,76	0,19

Zdroj: Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve, 2009 (VÚEPP)

Na agroprodukcii Európskej únie malo Slovensko v roku 2008 0,7-% podiel. Spomedzi členských štátov dosiahli menší podiel len Estónsko, Slovinsko, Malta, Lotyšsko, Cyprus a Luxembursko. Najväčšími producentmi v EÚ boli Francúzsko s podielom 18,7 %, Nemecko s 12,8 % a Španielsko s 11,5 %. Poľnohospodárska produkcia členských krajín EÚ-27 dosiahla 355 miliárd eur (10,69 bilióna Sk), z toho krajiny EÚ-15 vyprodukovali 84,2 %. [4]

Poľnohospodárstvo ako celok nielen v roku 2008, ale každoročne od vstupu Slovenska do Európskej únie (EÚ) si zachováva trend ziskovosti (viď tabuľku 2), ale konkurencieschopnosť jeho výrobkov je značne diferencovaná a bez podpôr by väčšina z nich bola stratová.

Tabuľka 2: Výsledok hospodárenia za poľnohospodárstvo v mil. Sk, index v %

Ukazovateľ	2007	2008	Index 2008/2007	Rozdiel 2008-2007
Podniky spolu	1420	3915	275,7	2495
z toho podniky:				
- s 20 a viac zamestnancami	880	2075	235,8	1195
- do 19 zamestnancov	540	1840	340,7	1300

Zdroj: VÚEPP (prameň ŠÚ SR)

Celkové výdavky do poľnohospodárstva za roky 2004 – 2007 dosiahli objem 75,2 mld. Sk. Rozhodujúci podiel podpôr do poľnohospodárstva SR tvorili priame platby, ktoré smerovali v rozhodujúcej miere do produkčnejších oblastí, čiže do podnikov hospodáriacich v lepších prírodných podmienkach. Kým v rokoch 2004-2006 prevládala v štruktúre celkovej produkcie živočíšna produkcia, v roku 2007 nastala zmena tým, že narástla rastlinná a poklesla živočíšna produkcia. Podniky, prihliadajúc na ekonomické efekty, redukovali menej efektívne odvetvia, ako je živočíšna výroba (pri ktorej vznikli značné straty najmä v roku 2007), a uprednostňovali rastlinnú výrobu ako nákladovo menej náročnú s viacúčelovým využitím jej komodít (obilniny, kukuricu nielen pre humánne, ale aj energetické potreby). Túto situáciu môže zmeniť stratégia v národných podporách orientovaná viac na živočíšnu výrobu.

Bez podpory by väčšina podnikov a výrobných odvetví bola nerentabilná. Zachovali sa princípy alokácie podpôr a v rozdielnych prírodných podmienkach došlo k zmierneniu stratovosti a ústupu vysoko stratových podnikov, ale utlmil sa aj rast produkcie. Pri narastajúcich podporách podniky pod tlakom efektívnosti a redukcie stratových výrob znížovali produkciu. Priame platby sa stali finančným stabilizátorom väčšiny poľnohospodárskych podnikov. Výška celkových (rozpočtovaných) priamych platieb, vrátane doplnkových národných priamych platieb, dosiahla po prvýkrát od vstupu SR do EÚ pre rok 2007 maximálnu možnú (rozpočtovateľnú) úroveň (70 percent) platieb poskytnutých v krajinách EÚ-15, k čomu prispelo aj poskytnutie maximálnych doplnkových národných priamych platieb. [5]

Výsledok hospodárenia poľnohospodárskych podnikov v roku 2008, podobne ako v predchádzajúcich rokoch, pozitívne ovplyvnili celkové podpory, ale najmä priame platby. Právne nárokovateľné priame platby z EÚ sú dlhodobou garanciou krátkodobých preklenovacích prevádzkových úverov z komerčných bánk, ktoré poľnohospodári splácali priamo po získaní podpôr. Poľnohospodárske podniky si udržali prostredníctvom podpôr bonitu a postavenie na úverovom trhu. V roku 2008, podobne ako v roku 2007, bolo možné vyplatiť poľnohospodárskym

výrobcom maximálnu možnú úroveň celkových priamych platieb, vrátane doplnkových národných priamych platieb vo výške 80 % platieb poskytnutých v EÚ-15.[3]

Ostatné údaje o produkcii a podporách poľnohospodárstva v roku 2008 prepočítané na ha poľnohospodársky využívanej pôdy vo vybraných štátoch EÚ potvrdzujú, že Slovensko aj keď medziročne zvýšilo produkciu, jej úroveň bola v porovnaní s krajinami V4 najnižšia (tabuľka 3).

Tabuľka 3:

Krajina zoskupenie	Produkcia		Podpora		% podpory z produkcie	
	2007	2008 odhad	2007	2008 odhad	2007	2008 odhad
EU-27	2 196,8	2 335,6	319,2	320,4	14,5	13,7
EU-15	2 464,2	2 575,6	369,3		15,0	
Česko	1 227,7	1 344,1	239,7	341,0	19,5	25,4
Maďarsko	1 650,3	1 899,7	269,4	297,1	16,3	15,6
Poľsko	1 518,2	1 659,2	201,0	169,7	13,2	10,2
Slovensko	1 095,4	1 314,4	171,5	160,7	15,7	12,2
Rakúsko	2 346,3	2 484,6	608,6	597,0	25,9	24,0

Zdroj: Správa o pôdohospodárstve a potravinárstve

ZÁVER

Poľnohospodárstvo zohráva v ekonomike každého štátu nezastupiteľnú úlohu, plniac mnohé významné funkcie. Ekonomika Slovenska rástla v roku 2008 rýchlejšie ako ekonomika poľnohospodárstva, čo sa odrazilo v poklese podielu poľnohospodárstva na rozhodujúcich ukazovateľoch národného hospodárstva – hrubej pridanej hodnote, medzispotrebe a zamestnanosti. Poľnohospodárstvo ako celok nielen v roku 2008, ale každoročne od vstupu Slovenska do Európskej únie (EÚ) si zachováva trend ziskovosti, ale konkurencieschopnosť jeho výrobkov je značne diferencovaná a bez podpôr by väčšina z nich bola stratová.

SÚHRN

Poľnohospodársky sektor Slovenska stojí na dejinnej križovatke, ktorá vyvoláva potrebu prispôsobovania neustále sa meniacim podmienkam, adaptácie na jednotnom európskom trhu, vytvorenia konkurenčného prostredia a otvorenia sa svetu. Predkladaný príspevok rieši problematiku postavenia slovenského poľnohospodárstva v rámci národnej ekonomiky.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

Poľnohospodárstvo. Národná ekonomika. Slovenská republika.

LITERATÚRA

- [1] BELANOVÁ, M. – STAŠAKOVÁ, S. Pohľad na vývoj poľnohospodárstva na Slovensku. In. Konkurencieschopnosť a ekonomický rast: Európske a národné perspektívy – CD z medzinárodnej vedeckej konferencie MVD 2008, Nitra: SPU, s. 1-6, ISBN 978-80-552-0061-3.
- [2] SZABO, L. – JANKELOVÁ, N. Strategické riadenie v poľnohospodárskych podnikoch v SR. In. Acta oeconomica et informatica, Nitra, Slovaca Universitas Agriculturae Nitriae, 2006, s. 37-42. Dostupné na internete: http://www.fem.uniag.sk/acta/sk/13/acta_oeconomica_et_informatica/obsah/2008/1/ > (cit. 2009-11-13).
- [3] Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve v Slovenskej republike 2009. Dostupné na internete: < <http://www.vuepp.sk/ZS/zs08.pdf> > (cit. 2009-11-16).
- [4] <http://www.agroserver.sk/news/slovensko-malo-vlani-na-agroprodukcii-eu-podiel-07-percenta.html> (cit. 2009-11-15).
- [5] <http://www.agroserver.sk/news/preco-nam-hrozi-potravinova-kriza.html> (cit. 2009-11-16).

**Príspevok vznikol ako súčasť riešenia projektu VEGA 1/0403/09.*

KONTAKTNÁ ADRESA

Ing. Mariana Bujňáková, PhD., Fakulta Manažmentu PU, ul. 17. novembra č.1, 080 01 Prešov, email: bujnakova@unipo.sk